
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 341.45

Н. М. АХТИРСЬКА

**СТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ СПІЛЬНИХ СЛІДЧИХ ГРУП:
ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ
ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ**

Досліджено правову базу для створення та діяльності спільної слідчої групи під час кримінального провадження як інструменту міжнародного співробітництва. На підставі аналізу конвенцій ООН, Ради Європи зроблено висновок про потребу узгодження понятійного апарату, доцільності ратифікації Конвенції (2002р.) для забезпечення діяльності спільних слідчих груп в рамках СНД, доповнення ст. 571 КПК щодо складу спільних слідчих груп.

Ключові слова: *спільна слідча група; міжнародне співробітництво; місія захисту розслідування.*

Ахтырская Н.Н. Создание и деятельность совместных следственных групп: европейские стандарты и национальные перспективы

Исследована правовая база создания и деятельности совместной следственной группы во время уголовного производства как инструмент международного сотрудничества. На основании анализа конвенций ООН, Совета Европы сделан вывод о необходимости согласования понятийного аппарата, целесообразности ратификации Украиной Конвенции 2002г. для обеспечения деятельности совместных следственных групп в рамках СНД, внесения дополнения к ст. 571 УПК Украины относительно состава совместной следственной группы.

Ключевые слова: *совместная следственная группа; международное сотрудничество; миссия защиты расследования.*

Ахтырська Наталія. Creation and activity of a joint investigative groups: European standards and national prospects

© АХТИРСЬКА Наталія Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, Головний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Національної школи суддів України

The legal base of creation and activity of a joint investigative group during criminal proceedings is investigated as the instrument of the international cooperation. On the basis of the analysis of Conventions of the UN, Conventions of the Council of Europe the conclusion is drawn on need of coordination of a conceptual framework, expediency of ratification by Ukraine of the Convention of 2002 for ensuring activity of joint investigative groups under CIS, introduction of addition to Art. 571 of the Criminal Procedure Code of Ukraine concerning structure of a joint investigative group.

Key words: joint investigative group; international cooperation; mission of protection of investigation.

Відповідно до політичної складової Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, ціллю асоціації є, зокрема, посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод (п. «е» ч. 2 ст. 1). В документі визначені загальні принципи діяльності, а також конкретні напрями співпраці. Сторони домовились співпрацювати на двосторонньому, регіональному та міжнародному рівнях з метою запобігання та боротьби з тероризмом відповідно до міжнародного права, міжнародних норм у сфері прав людини, а також до гуманітарного права та норм права, що регулюють статус біженців (ст. 13). Передбачається зосередження зусиль на запобіганні та боротьбі з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму. З цією метою сторони посилюють двостороннє та міжнародне співробітництво у цій сфері, зокрема співробітництво на оперативному рівні. Сторони забезпечують імплементацію відповідних міжнародних стандартів, зокрема стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму та стандартів, рівнозначних тим, які були прийняті Європейським Союзом (ст. 20). Взяті зобов'язання співпрацювати у питаннях, що стосуються боротьби з незаконним обігом наркотиків (ст. 21) та корупцією, для чого передбачається обмін найкращими практиками, в тому числі щодо методик розслідування та криміналістичних досліджень, обмін інформацією відповідно до існуючих правил, посилення потенціалу, зокрема навчання та, у разі необхідності, обмін персоналом, взаємодія з питань, пов'язаних із захистом свідків та жертв (ст. 22). Не розкриваючи конкретних засобів та їх сутності, в Угоді визначено, що для досягнення цілей будуть використані «необхідні методи співробітництва, забезпечуючи збалансований та інтегрований підхід до зазначених питань» (ч. 3 ст. 21)¹.

Одним з найдієвіших видів міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є створення і діяльність спільних слідчих груп, що зумовлено потребою ефективної взаємодії правоохоронних органів різних держав при розслідуванні злочинів. Євроінтеграційні процеси виступають суттєвим поштовхом до удосконалення чинної

нормативної бази, яка регулює діяльність цього інституту, та практики її застосування, оскільки для України це є новелою.

Можливість проведення спільних міжнародних розслідувань передбачається в низці міжнародно-правових актів. Так, в ст. 19 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. визнана доцільність «спільних розслідувань»², за яких держави-учасниці розглядають можливість укладання двосторонніх або багатосторонніх угод чи домовленостей, в силу яких у зв'язку зі справами, що є предметом розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду в одній або декількох державах, заінтересовані компетентні органи можуть створювати органи з проведення спільних розслідувань. За відсутності таких угод або домовленостей спільні розслідування можуть проводитися за угодою в кожному окремому випадку. Відповідні держави-учасниці забезпечують повну повагу суверенітету держави-учасниці, на території якої повинно бути проведене таке розслідування. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. надала право державам-учасницям розглядати можливість укладання двосторонніх і багатосторонніх договорів і досягнення домовленостей, на підставі яких у зв'язку зі справами, що є предметом розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду в одній чи кількох державах, заінтересовані компетентні органи можуть створювати спільні слідчі групи(ст. 49)³.

Згідно зі ст.20 Другого Додаткового Протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, за взаємною згодою компетентні органи двох чи більше сторін можуть створити спільну слідчу групу з конкретною метою й на обмежений період, який може бути продовжений за взаємною згодою, для проведення кримінальних розслідувань на території однієї чи більше сторін, що створили групу⁴. Склад групи визначається в угоді. Спільну слідчу групу може бути створено, зокрема, у випадках коли: 1) розслідування злочинів стороною вимагає проведення складних та комплексних слідчих заходів, пов'язаних з іншими сторонами; 2) кілька сторін проводять розслідування злочинів, обставини яких вимагають ужиття скоординованих, погоджених дій на території відповідних сторін.

З проханням про створення спільної слідчої групи може звернутися будь-яка заінтересована сторона. Група створюється в одній зі сторін, де, як передбачається, будуть проводитися розслідування.

Прохання про створення спільної слідчої групи повинні містити крім інформації, зазначеної у відповідних положеннях статті 14 Конвенції пропозиції стосовно складу групи. Спільна слідча група діє на території сторін, які її створили, відповідно до таких загальних

умов: 1) керівник групи є представником компетентного органу, який бере участь у кримінальному розслідуванні від сторони, на території якої діє група. Керівник групи діє в межах своєї компетенції за національним законодавством; 2) група здійснює свої дії відповідно до законодавства тієї сторони, на території якої вона працює; 3) сторона, на території якої працює група, уживає необхідних організаційних заходів для забезпечення її роботи.

Члени спільної слідчої групи від сторони, на території якої працює група, називаються «члени», тоді як члени від інших сторін, крім сторони, на території якої працює група, називаються «відряджені члени».

Відряджені члени спільної слідчої групи мають право бути присутніми під час здійснення слідчих заходів на території сторони, де працює група. Однак з особливих причин керівник групи відповідно до законодавства сторони, на території якої діє група, може прийняти інше рішення.

Відрядженим членам спільної слідчої групи її керівник відповідно до законодавства сторони, на території якої діє група, може доручити вжити певних слідчих заходів у випадках, коли це було схвалене компетентними органами сторони, на території якої діє група, та Сторони, яка відряджає.

У випадках, коли для спільної слідчої групи необхідним є здійснення слідчих заходів на території однієї зі сторін, що створили групу, члени групи, відряджені цією стороною, можуть звернутися до власних компетентних органів з проханням про здійснення таких заходів. Здійснення таких заходів розглядають у цій стороні на тих самих умовах, які б застосовувалися, якби з проханням про їхнє здійснення звернулися у ході національного розслідування.

У випадках, коли спільній слідчій групі необхідна допомога сторони, яка не є однією з тих, що створили групу, або третьої держави, компетентні органи держави, на території якої діє група, можуть звертатися з проханням про надання допомоги до компетентних органів такої іншої держави згідно з відповідними договорами або домовленостями. Відряджений член спільної слідчої групи може відповідно до національного законодавства своєї держави та в рамках своєї компетенції надавати групі інформацію, наявну в сторони, яка його відрядила, для цілей кримінальних розслідувань, що проводяться групою. Інформація, яку законно отримав член або відряджений член спільної слідчої групи під час перебування в її складі й до якої в іншому випадку компетентні органи заінтересованих Сторін не мають доступу, може використовуватися для таких цілей: 1) для цілей, для яких було створено групу; 2) для виявлення, розслідування та переслідування інших злочинів, якщо на це є згода Сторони, на території якої отримано таку інформацію. У

такій згоді може бути відмовлено тільки у випадках, коли використання такої інформації могло б поставити під загрозу кримінальні розслідування, що проводяться на території відповідної сторони або стосовно яких ця сторона могла б відмовити в наданні взаємної допомоги; 3) для відвернення безпосередньої та серйозної загрози суспільній безпеці; 4) для інших цілей настільки, наскільки це погоджено сторонами, що створили групу.

Настільки, наскільки це дозволяють законодавство заінтересованих сторін або положення будь-якого іншого юридичного документа, які застосовуються у відносинах між ними, може бути досягнута домовленість про участь у діяльності групи інших осіб, які не є представниками компетентних органів Сторін, що створюють спільну слідчу групу. Таким особам не надаються права, надані членам або відрядженим членам групи на підставі цієї статті, якщо домовленість прямо не передбачає іншого.

Конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу від 29.05.2000 р. передбачає, що за взаємною домовленістю компетентні органи двох чи більше держав-членів можуть створити спільну слідчу групу для певної мети та на обмежений період часу, що може бути подовжений за спільною згодою, з метою проведення кримінальних розслідувань в одній чи більше державах-членах, які створюють таку групу. Склад групи визначається в домовленості. Спільна слідча група може, зокрема, бути створеною, коли: (а) розслідування кримінальних злочинів у певній державі-члені вимагає складного розслідування, пов'язаного з іншими державами-членами; (б) ряд держав-членів проводять розслідування кримінальних злочинів, в яких обставини справи вимагають координованих, злагоджених дій у відповідних державах-членах (ст. 13)⁵.

Нові виклики та загрози потребують удосконалення нормативного врегулювання міждержавних відносин під час кримінального провадження. Прикладом того є Рамкове рішення Ради від 13 червня 2002 р. про боротьбу з тероризмом (2002/475/JAI)⁶, в якому вирішене питання про подвійну юрисдикцію, а саме, коли злочин підпадає під юрисдикцію декількох держав-членів та будь-яка з них може на законних підставах відкрити кримінальне провадження на підставі тих самих фактів, зацікавлені держави повинні вступити в співробітництво одна з другою в цілях прийняття рішення, яка з них буде здійснювати переслідування винних осіб, з тим, щоб цей процес був сконцентрований в руках однієї єдиної державі. У зв'язку з цим вони можуть скористатися допомогою зі сторони будь-якого органу або механізму, передбаченого в рамках Європейського Союзу. Це здійснюється з метою спрощення співробітництва між своїми органами юстиції та координації своїх дій.

Для справедливого вирішення питання підслідності рекомендується керуватися наступними критеріями: 1) державою, що здійснює кримінальне переслідування повинна виступати та, на території якої були вчинені діяння; 2) державою, що здійснює кримінальне переслідування, повинна виступати та, громадянином або постійним мешканцем якої є суб'єкт злочину; 3) державою, що здійснює кримінальне переслідування, повинна виступати та держава, звідки походять потерпілі; 4) державою, що здійснює кримінальне переслідування, повинна виступати та держава, на території якої виявлений суб'єкт злочину.

При створенні Європейського поліцейського відомства (Європолу) в рішенні Ради Європи (2009/371/ПВД) від 6 квітня 2009 року також наголошувалося на «участі в спільних слідчих бригадах» (ст. 6)⁷. Персонал Європолу в якості підтримки може брати участь в спільних слідчих бригадах, в тому числі, які створюються у відповідності зі ст. 1 Рамкового рішення 2002/ /465/ПВД Ради від 13 червня 2002 р. про спільні слідчі бригади, статтею 13 Конвенції від 29 травня 2000 р. про взаємну правову допомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу або ст. 24 Конвенції від 18 грудня 1997 р. про взаємну допомогу та співробітництво між митними адміністраціями, – у тій мірі, в якій подібні бригади розслідують злочини, підвідомчі Європолу. Представники Європолу при цьому мають право надавати допомогу будь-яким заходам та обмінюватися інформацією з усіма членами слідчої бригади. Однак існує застереження щодо повноважень вказаних осіб – вони не мають права вживати жодних примусових заходів.

Відповідно до п. «iv» ст. 6 Рішення Ради від 28 лютого 2002 р. про створення Євроюсту з метою посилення боротьби з тяжкими злочинами(2002/187/JAI), передбачено створення об'єднаної слідчої бригади на основі джерел права, які регулюють співробітництво – членів в даній галузі⁸.

Конвенція СНД про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 07.10.2002р. (яка не набула чинності для України) також передбачає створення та діяльність спільних слідчо-оперативних груп для швидкого та всебічного розслідування злочинів, вчинених однією або декількома особами на території двох чи більше договірних сторін або таких, що торкаються їхніх інтересів (ст. 63)⁹. Запитувана договірна сторона у термін 15 днів після отримання пропозиції має повідомити запитуючу договірну сторону про прийняте рішення. Та у випадку згоди – надати список посадових осіб, включених у таку групу.

До прийняття Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. створення спільної слідчої групи на законодавчому рівні не

передбачалося. Однак це питання вирішувалося шляхом укладення угод (Угода між Генеральною прокуратурою України та генеральною прокуратурою Киргизької Республіки від 03.06.1993 р., Угода про правову допомогу та співробітництво з Прокуратурою Республіки Молдова від 06.05.1993 р., Угода про міжнародну допомогу та співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Прокуратурою Республіки Грузія від 04.07.1994 р.)

В світлі подій, які вимагають ретельного розслідування катастрофи літака «Малайзійських авіаліній» Україна в повній мірі реалізувала можливість міжнародного співробітництва. Згідно з Конвенцією про міжнародну цивільну авіацію від 07.12.1944 р., у випадку події «з повітряним судном однієї Договірної держави, яка сталася на території іншої Договірної держави і спричинила смерть або серйозні тілесні ушкодження чи свідчить про серйозний технічний дефект повітряного судна або аеронавігаційних засобів, держава, на території якої сталася пригода, призначає розслідування обставин пригоди згідно з процедурою, яка може бути рекомендована Міжнародною організацією цивільної авіації, наскільки це допускає її законодавство. Державі, в якій зареєстровано повітряне судно, надається можливість призначити спостерігачів для присутності при розслідуванні, а держава, яка проводить розслідування, направляє цій державі звіт і висновок про розслідування» (ст. 26)¹⁰. Керуючись рекомендаціями для визначення підслідності та враховуючи, що переважна більшість жертв катастрофи – громадяни Нідерландів, Україна делегувала право розслідування Нідерландам, а також, відповідно до Угоди про Міжнародну місію захисту розслідування¹¹, погодила діяльність на території України не більше 700 озброєних осіб персоналу Нідерландів, Австралії та інших держав, громадяни яких перебували на літаку рейсу МН17.

З метою надання правового статусу діяльності спільних слідчих груп в чинному Кримінальному процесуальному кодексі передбачена одна ст. 571 «Створення і діяльність спільних слідчих груп», зміст якої не дає відповіді на питання, які виникають в діяльність цього інституту, зокрема, щодо кількості осіб, правового статусу, поширення діяльності на певну територію держави, що потребує подальшого дослідження та доповнення.

1. *Угода* про асоціацію України з Європейським Союзом від 27.06.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://eeas.europa.eu/>. 2. *Конвенція* Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789 3. *Конвенція* Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=243392142 4. *Другий* Додатковий Протокол до

Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_6p/pg_gcnkxb.htm 5. Конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу від 29.05.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?code=994_238 6. Рамкове рішення Ради від 13 червня 2002 р. про боротьбу з тероризмом (2002/475/JAI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : legalexpert.in.ua 7. Рішення Ради Європи (2009/371/ПВД) від 6 квітня 2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/606/2006 8. Рішення Ради від 28 лютого 2002 р. про створення Євроюсти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/606/2006 9. Конвенція СНД про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 07.10.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_619 10. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію від 07.12.1944р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_038 11. Угоди про Міжнародну місію захисту розслідування від 28.07.2014р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/528_039

УДК 343.01

А. А. ВОЗНЮК

ЗМОВА ЯК ОBOB'ЯЗKOBA КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЗНАКА ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Проаналізовано актуальні питання попередньої зорганізованості та зорганізованості за попередньою змовою як кримінально-правових ознак організованих злочинних об'єднань. Доведено, що такі кримінально-правові ознаки як «попередня змова», «попередня зорганізованість» та «зорганізованість за попередньою змовою» характеризують різні злочинні об'єднання. При цьому попередня зорганізованість та зорганізованість за попередньою змовою є різновидами попередньої змови. Попередня змова може стосуватися окремих моментів вчинення злочину, його приховування або ж мати детальний характер. Відтак вона має дві форми: 1) елементарну – домовленість про окремі чи найбільш загальні питання вчинення злочину; 2) детальну – домовленість, яка охоплює усі або більшість подробиць учинення злочину. Різновидами попередньої змови в організованих злочинних об'єднаннях є попередня зорганізованість та зорганізованість за попередньою змовою. Основна відмінність «попередньої змови» від суміжних ознак полягає в тому, що вона стосується переважно домовленості про конкретний злочин, рідше – організації стійкого злочинного об'єднання для вчинення декількох злочинів або заняття злочинною діяльністю. Водночас «попередня зорганізованість» та «зорганізованість за попередньою змовою», на наш погляд, фактично тотожні поняття, які

© ВОЗНЮК Андрій Андрійович – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ